

УДК 371.311+784.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.0/25.179026>**Єлизавета ПЛЮЩИК,***orcid.org/0000-0002-5362-3143**старший викладач кафедри мистецьких дисциплін
та методики викладання**Житомирського державного університету**імені Івана Франка**(м. Житомир, Україна) elizavetapluschik42@gmail.com***Ірина МАЛІШЕВСЬКА,***orcid.org/0000-0002-9412-3129**вчитель-логопед**Житомирської приватної гімназії «Ор Авнер»**(м. Житомир, Україна) malishevskayairina@gmail.com*

ВИКОРИСТАННЯ ОРХЕСТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПРИ МОВЛЕННЄВО ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянута змістова характеристика поняття «активний словник», в окремому контексті визначені особливості створення активного словника у дітей із загальним недорозвиненням мовлення з елементами орхестичного виховання, призначення завдань вчителя логопеда в педагогічній практиці; проблема шляхів впровадження нових технологій художньо-естетичного виховання, визначено інтегративний характер орхестичного виховання.

Засвоєння нових дій збільшують можливості дитини і слугують передумовою для появи нових видів діяльності, зокрема орхестичної. Проте засвоєння нових дій зовсім не обов'язково призводить до нового виду діяльності. Перехід до нового провідного виду діяльності залежить від усієї системи умов життя дитини, а не тільки від того, чого навчить малюка дорослий, діяльність дитини дошкільного віку не вичерпується тільки провідними її видами.

Поряд з ними з'являються інші види діяльності, кожен з яких робить свій внесок у психічний розвиток дитини. У віці з трьох до семи років засвоюються такі види діяльності дошкільника: образотворча: малювання, ліплення, аплікація, конструювання; трудова; побутова; художня: театральна, художньо-мовленнева; ігрова: театральна-ігрова, креативно-ігрова, навчально-ігрова, мовленнєво-ігрова; музична: музично-ігрова; пізнавальна: мовленнєва, навчальна, навчально-мовленнєва; комунікативна діяльність: мовленнєво-комунікативна, тобто орхестична.

Освітня функція полягає у тому, що гра тісно пов'язана з навчанням, оскільки в ній відбувається важливий процес набуття знань, який активізує розумові здібності дитини, її увагу, пам'ять, увагу. Цікава гра підтримує розумову активність дитини. Зміст ігор формує у дітей адекватне ставлення до явищ суспільного життя, природи, предметів довкілля, систематизує і поглиблює знання.

За допомогою ігор вихователь привчає дітей самостійно мислити, використовувати отримані знання у різноманітних умовах у відповідності з поставленими завданнями.

Активність дитячого мислення є головною передумовою свідомого ставлення дитини до набуття знань, встановлення партнерства у грі, домовленості між гравцями, що вимагає, у свою чергу, добре розвиненого мовлення. Виховна функція гри полягає у формуванні моральних уявлень про бережливе ставлення до довкілля і норми поведінки, позитивні і негативні риси особистості. Вона сприяє формуванню моральних почуттів, благородних прагнень, навичок колективного життя, створення між дітьми відносин, які ґрунтуються на дружбі, справедливості, відповідальності перед товаришами.

У вихованні цих якостей особлива роль належить змісту і правилам гри. Чим глибше дитина занурюється у зміст гри, тим більший вплив вона має на неї. Завдяки правилам гри відкриваються великі можливості для виховання у дітей умінь підпорядковувати свою поведінку нормам співжиття і спілкування з людьми, які її оточують. Зміст правил чітко визначає спосіб дії і поведінки дітей. Правила стають моральними нормами, які регулюють взаємини дітей. Необхідність дотримання правил в умовах колективної гри спонукає кожну дитину співвідносити свої дії з діяльністю інших гравців, сприяє вихованню спільних інтересів, а тому є важливою умовою формування суспільних рис у поведінці дітей.

Ключові слова: активний словник, діти із загальним недорозвиненням мови, шляхи впровадження, технології художньо-естетичного виховання; інтерактивний характер орхестичного виховання.

Yelyzaveta PLUSCHIK,
orcid.org/0000-0002-5362-3143
Senior Lecturer of the Department of Art Disciplines
and Teaching Methods
at Zhytomyr Ivan Franko State University
(Zhytomyr, Ukraine) elizavetapluschik42@gmail.com

Iryna MALYSHEVSKAYA,
orcid.org/0000-0002-9412-3129
Teacher-Speech Therapist
of Zhytomyr Private Gymnasium "Or Avner"
(Zhytomyr, Ukraine) malishevskayairina@gmail.com

THE USE OF ORCHESTIC EDUCATION FOR LINGUISTIC GAMING ACTIVITIES OF CHILDREN IN PRESCHOOL AGE

The article considers the substantial characteristic of the concept of "active dictionary", in a separate context defined features create an active vocabulary of children with the general underdevelopment of speech, speech therapy teacher assignment problems in teaching practice; the problems of way innovative technologies in artistic and aesthetic education, the interactive character of orchestric education.

Assimilation of new actions increases the possibilities of the child and serves as a prerequisite for the emergence of new activities, in particular, orchestrics. However, the assimilation of new actions does not necessarily lead to a new type of activity. The transition to a new kind of activity depends on the whole system of conditions. The life of a child, and not only from what the adult learns, the activity of a child of preschool age is not limited to only her leading species. Along with them there are other activities, each of them contributes to the mental development of the child.

At the age of three to seven years, the following types of activities of the preschool child are assimilated: Fine: drawing, modeling, applique, designing; labor; household artistic: theatrical, artistic-speech; game: theater-game, creative-game, educational-game, speech-game; musical: musical-game; cognitive: speech, educational, teaching and speech; communicative activity: speech-communicative, that is, orchestral. Educational function consists in the fact that the game is closely connected with learning, because it is an important process of acquiring knowledge that activates the child's mental abilities, his imagination, memory, attention.

An interesting game supports the mental activity of the child. The content of games forms in children an adequate attitude to the phenomena of social life, nature, objects of the environment, organizes and deepens knowledge. With the help of games the educator teaches children to think independently, use the acquired knowledge in various conditions in accordance with the tasks. The activity of children's thinking is a prerequisite for the child's conscious attitude to gaining knowledge, establishing a partnership in the game, an agreement between the players, which, in turn, requires well-developed speech.

The educational function of the game consists in the formation of moral ideas about a thrifty attitude to the environment and norms of behavior, positive and negative personality traits. It promotes the formation of moral feelings, noble aspirations, the skills of collective life, the creation of relationships between children based on friendship, justice, responsibility towards comrades. In the education of these qualities, a special role belongs to the content and rules of the game.

The deeper the child is immersed in the content of the game, the greater the impact she has on her. Thanks to the rules of the game, there are great opportunities for raising the ability of children to put their behavior into the rules of cohabitation and communicate with the people who surround it. The contents of the rules clearly define the way children behave and behave. The rules become moral norms that regulate the relationship of children. The need to comply with the rules in a collective game forces every child to relate his actions to the activities of other players, promotes the education of common interests, and therefore is an important condition for the formation of social features in the behavior of children.

Key words: active vocabulary, children with the general underdevelopment of speech, problems of way innovative technologies in artistic and aesthetic education, interactive character of orchestric education.

Розвиток мовлення дітей дошкільного віку є однією зі стрижневих проблем сучасної дошкільної лінгво-дидактики. Її актуальність зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті, Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Комплексними заходами щодо всебічного розвитку і функціонування української мови», спрямованими на модернізацію дошкіль-

ної освіти, оновлення змісту, вдосконалення форм, методів і технології навчання дітей рідної мови, розвитку культури мовлення. Однією із допоміжних форм розвою мовленнєвого спілкування є орхестичне виховання як інтегративного напрямку художньо-естетичного виховання.

Постановка проблеми. Добірна, чітка мова – найважливіша умова всебічного істинного розвою дітей. Чим багатша і вірна мова дитини, тим легше

їй формулювати свої думки, тим багатші її можливості в пізнанні довколишньої дійсності, змістовні і істинні стосунки з перевесниками і дорослими, тим активніше здійснюється її психічний розвій. Тому так важливо турбуватися про своєчасне формування мови дітей, про її чистоту і якість, попереджуючи і коректуючи різні порушення, якими вважаються будь-які відхилення від узвичаєних норм української мови.

Опорним компонентом дошкільної освіти в Україні є проблема розвитку мовлення та його взаємозв'язок з ігровою діяльністю й спілкуванням дітей дошкільного віку. Ця думка досліджувалась за такими планами розвитку мовлення дітей: навчання іграшкою (А. М. Бородич, Е. П. Короткова); розповіді за картинками (Н. Ф. Виноградова, Н. В. Гавриш), за текстом казок (Ю. А. Руденко, Л. І. Фесенко); діалогічне мовлення (Е. І. Матецька); в ігровій діяльності (В. Г. Захарченко, Б. Ф. Кантаутене, Н. В. Савінова).

У порядку розвитку мови на етапі дошкільного дитинства одним із основних засобів є гра. В роботах педагогів-класиків було розкрито вплив гри на виховний процес: (А. Я. Коменський, С. Ф. Русова, В. О. Сухомлинський, К. Д. Ушинський), психологів (Ю. А. Аркін, М. Я. Басов, П. П. Блонський, Л. С. Виготський, Н. Д. Виноградов, Д. Б. Ельконін, С. Л. Рубінштейн), сучасних педагогів (Л. В. Артемова, А. К. Бондаренко, Г. І. Григоренко, Р. І. Жуковська, В. Г. Захарченко, Т. О. Маркова, Д. В. Менджерицька, О. І. Сорокіна, О. П. Усова, Г. С. Швайко, К. І. Щербакіна). За висновками вчених можна зазначити, що гра є засобом, яка пов'язує між собою різні види діяльності: ігрову, навчально-мовленнєву.

Поняття «орхестика» виникло у стародавній Греції як метод вільної передачі в русі драматичного, пластичного або музичного твору. Т. Ліванова відзначає, що музика знаходилась у нерозривному зв'язку з поезією (звідси – лірика), музика як невідмінна учасниця трагедії. (Ліванова, 1986:6).

В кінці ХІХ сторіччя Еміль Жак-Далькроз повернувся до цього методу у вигляді музично-ритмічного виховання. Мета системи Е. Жак-Далькроза – за допомогою рухів розвинути музично-творчі здібності дитини (Дорн, 1912: 23).

Цю ідею розвивали Н. Олександрова, О. Конорова, С. Руднева, Т. Бирченко, М. Котляревська-Крафт, Г. Франіо, І. Ліфіц та інші. Велику роль у розвитку орхестики відіграла система дитячого виховання Карла Орфа. Метод К. Орфа базувався на національному фольклорі: вивчались інтонації німецької мови, інтонації німецької народної музики, ритмічні формули та танцювальні рухи з використанням драматизації віршів, пісень, гри на різноманітних інструментах.

На сучасному етапі орхестичне виховання розглядається як інтегроване виховання ритміки, що базується на всотуванні емоційних ефектів інтонації слова, сталих інтонаційних моделей музики, ритмоформул у співі, танці, драматизації, на логопедичних вправах. При цьому суб'єкт-учень є самою дією, а суб'єкт-вчитель – співучасником пошуку. Метою орхестичного виховання є розвиток ладоінтонаційного мислення учнів.

Аналіз досліджень. Усе життя дитини проходить у різних видах діяльності, які поєднуються і взаємодіють. За словниковими початками, взаємодіяння утлумачується як «співдія, спів діяння», «взаємний зв'язок між предметами в дії, а також погоджена дія між ким, – чим – не будь».

Співдія – це взаємний зв'язок різних видів діяльності, що провадять життя дитини і в яких дитина діє і живе: ігрова, образотворча, пізнавальна, художня, музична, мовленнєва, комунікативна, навчально-мовленнєва, художньо-мовленнєва.

Дієві співдії дитини з довколишнім осередком можуть бути пасивними або активними. Пасивна дія не сприяє удатному розвитку. В активній дії дитина не тільки змінює дії інших, а й володіє особистими діями, самотужки реалізовує доступні за віком завдання.

Кожному вікові, як своєрідному і якісно специфічному періоду життя, відповідає певний тип провідної дії (діяльності). Їх зміна визначає і зміну вікових періодів, а наступність показує єдність психічного розвитку дитини. У безпосередньому процесі спілкування розвивається мовлення дитини.

Мовленнєве спілкування – одна з найбільш складних і досконалих форм спілкування та одним із провідних видів діяльності, яким дитина оволодіває у процесі розвитку в період дошкільного дитинства. У процесі спілкування в ігровій діяльності дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує. Розвиток мовлення – це цілеспрямоване формування у дітей певних мовленнєвих навичок та вмій (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів та інших мовних та позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм (Богущ, Гавриш, 2011: 16).

Мета статті полягає у розкритті змісту ключового поняття «орхестичне виховання» при мовленнєво-ігровій діяльності дітей дошкільного віку та шляхів впровадження нових технологій художньо-естетичного виховання, розкритті інтегративного характеру орхестичного виховання.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи розвиток значення слова в онтогенезі, Л. С. Виготський писав: «Мова і значення слів розвивалися природним шляхом, і історія того, як психоло-

гічно розвивалося значення слова, допомагає висвітлити до певної міри, як відбувається розвиток знаків, як у дитини природним чином виникає перший знак, як на основі умовного рефлексу відбувається оволодіння механізмом позначення» (Виготський, 2006: 67).

Розвивальна роль усілякої змістової і педагогічної діяльності полягає у тому, що вона є істинною формою практики, тобто носить практично-продуктивну природу. Розвиток дитини-дошкільника, у свою чергу, залежить від того, як раціонально поєднуються у її житті різні види діяльності, як дитина буде активною у процесі здійснення цих видів роботи.

У тонкій системі взаємодії дій за функціональними позначками можна назвати пріоритетними такі види, як пізнавальна, ігрова, мовленнєва і комунікативна, оскільки вони ескортують усі види діяльності дитини. Одним із аспектів інтеракційного введення у мисленнєву функцію дошкільника є те, що мовлення завжди входить у будь-яку інтелектуальну чи практичну діяльність. Водночас у дітей дошкільного віку серед пріоритетних, фундаментальних і взаємопов'язаних є ігрова діяльність.

Гра є інтерактивною, оскільки для того, щоб грати, дитина повинна взаємодіяти з різними предметами та іншими особами. Вона повинна впливати на цю особу або предмет, реагувати на зміни, які вона викликає. Ця дія є обоюдною, навіть, предмети «реагують», коли з ними грають. Дитина, яка пасивно дивиться або слухає, не грає.

Гра є вільною, спонтанною і невимушеною. Дитина повинна бажати грати. Вона може сама обирати собі види діяльності або ж можуть бути запропоновані вихователем, проте дитина повинна робити це вільно.

Гра є відкритою, образною, виразною, творчою, різноманітною. У дитячій грі немає правильних чи неправильних відповідей. У найкращому варіанті немає також переможців і переможених. Коли діти грають, вони зайняті процесом, де все, що вони роблять (якщо це не завдає шкоди їм та оточуючим), є прийнятним і робить внесок до цінності цієї діяльності. Дитина, яка уявляє себе твариною, грає; дитина, яка складає на комп'ютерній програмі картинку тварин, може не грати.

Позамузичне звукосприйняття у дитини з ОНР потребує усвідомлення інформації, яку несе в собі той чи інший звук або то чи інше слово. Реакція на цей звук або слово може бути різною від слабких до сильних афектів, що створюють відповідні емоції. Дуже важливо прослідкувати, якою для дитини буде перша «звукова інформація». На допомогу може прийти український дитячий фольклор – мовний і музичний.

На музичному занятті дітям пропонується вимовляти та проспівувати певне слово або не-

личке речення (уривок із дитячої пісні, лічилки, забавлянки, коліскової тощо) за допомогою певних жестів, які відповідають музичній фразі, тупати ритмоформулу цієї фрази (можна навіть пританцювувати), змінювати висоту інтонації, наприклад у невеличкій примовлянці «Дибки, дибки, ходить котик по лавочці, водить кішечку за лапочки, диб-диб, диб-диб» дитина на словах «дибки» на перший склад тягне ручки догори (мимовільно і сама тягнеться вгору), вимовляючи склад «диб» тоненьким голосом, а на склад «ки» описує руками півколо донизу і, ніби сама «присідаючи», вимовляє його низьким голосом, фразу «ходить котик по лавочці» дитина долоньками показує ходу котика, об'єднуючи при цьому і фразу, ф рухи в єдину дію. При вимові фрази «водить кішечку за лапочки» розвертає ручки долоньками доверху, ніби підтримуючи лапки кішечки і плавно тягне одну за іншою руки, ніби уявно веде кішечку. Слова «диб-диб, диб-диб» вимовляються як і слова «дибки». Потім дитині пропонують самій походити, як ходить котик, як ходить кішечка.

Кожний зі складників інтонації, як компоненту цілого, несе в собі певну самостійність. У наведеному прикладі можливі різні варіанти і вимови, і жестів, в залежності від сприйняття і можливостей дитини. Але тонке сприйняття певних інтонаційних чинників приходить не притьмом. Дитина повинна сама пережити як особистий досвід кожен складову і слова, і фрази. Ефективність інтерактивного орхестичного виховання буде виявлятися за умови цільової роботи і вихователя, і дитини у відчутті живого слова, яке виконує функцію своєрідного «знаряддя творчості».

Висновки. Розвиток лексики в онтогенезі обумовлено також розвитком уявлень дитини про навколишню дійсність. Усвідомлення навколишнього світу дитиною відбувається в процесі поза мовленнєвої та мовленнєвої діяльності при безпосередній взаємодії з реальними об'єктами і явищами, а також через спілкування з дорослими, а головне, в ігровій діяльності. У процесі формування лексики відбувається і уточнення значення слова, а також розвиток мислення та інших психічних процесів.

У процесі мовного спілкування у грі дитина не просто запозичує слова з мови оточуючих, не пасивно закріплює слова і словосполучення в своїй свідомості, опановуючи промовою, він аналізує мову оточуючих, виділяє та комбінує морфемі і створює нові слова.

У художньо-естетичному відношенні, жести, танцювальні рухи разом із вимовою, виспівуванням слів, невеличких віршиків та пісеньок допоможуть дітям з ОНР опанувати, осмислити та збагатити мовний словник.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Дошкільна лінгводидактика: теорія і методика навчання дітей рідної мови в дошкільних навчальних закладах. К. : Слово, 2011. 704 с.
2. Богуш А. М., Луцан Н. І. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. К. : Слово, 2008. 256 с.
3. Выготский Л. С. Мышление и речь // Собрание сочинений. М., 2006. 208 с.
4. Дорн В. Метод Жак-Далькроза. Институт Ритмической гимнастики Жак-Далькроза. Гелерау, близ Дрездена. М., 1912. 30 с.
5. Ливанова Т. История западноевропейской музыки до 1789 г. М. : Музыка, 1986. 630 с.

REFERENCES

1. Bogush A. M., Gavrish N. V. Preschool Linguistics, Theory and Methods of Teaching Native Language in Preschool Schools. K. : Slovo, 2011. 704 pp.
2. Bogush A. M., Lutsan N. I. Speech-play activity of preschoolers: speech games, situations, exercises. K. : Slovo, 2008. 256 pp.
3. Vygotskij L. S. Thinking and speaking // Collected works. M., 2006. 208 pp.
4. Dorn V. Jacques Dalcroze method. Institute of Rhythmic Gymnastics Jacques Dalcroze. Gelerau, near Dresden. M., 1912. 30 p.
5. Livanova T. The History of Western European Music until 1789. M. : Music. 1986. 630 pp.